

Odluka Prosudbenog povjerenstva za dodjelu Nagrade *Ksaver Šandor Gjalski* za 2020.

Prosudbeno povjerenstvo u sastavu Dubravka Oraić Tolić (predsjednica), Sofija Keča, Ingrid Lončar, Ivica Matičević i Božica Brkan, većinom je glasova elektronskim glasanjem odlučilo da se Nagrada *Ksaver Šandor Gjalski* za 2020. dodijeli

Eni Katarini Haler za roman *Nadohvat* (V.B.Z., Zagreb, 2019).

Za Nagradu je prijavljeno 50 knjiga, a u užu su izbor ušli sljedeći naslovi i autori: *Nemirnica* (Disput, Zagreb, 2019.) Mihaele Gašpar, *Vošicki* (Hena com, Zagreb, 2020.) Marka Gregura, *Plivač* (V.B.Z, Zagreb, 2019.) Ivice Prtenjače i *Kad su padali zidovi* (Fraktura, Zagreb, 2019.) Kristijana Vujičića.

Obrazloženje

Nije običaj da se Nagradom *Gjalski* nagrađuje prva knjiga nekog pisca. Međutim, roman *Nadohvat* nedvojbeno je velik roman. Ne zbog toga što ima gotovo 500 stranica, jer se čitajući i ne primjećuje koliko je opsežan. Čini se kao da je, premda je navodno nastajao gotovo desetljeće, pisan s lakoćom i, suprotno očekivanjima iz najava, ne opterećuje višegodišnjim spoznajama iz arhivskih istraživanja te skupljenim pričama i podacima. Maestralno, kao da ih je prije toga mnogo napisala, autorica vodi priču koja je u hrvatskoj književnosti – pa i ne samo u fikciji nego i u znanstvenoj, povijesno i administrativnoj falciji – još rijetkost. O mjestu Zrinu koje je u Drugom svjetskom ratu kao ustaško na više desetljeća doslovno izbrisano s lica zemlje i ušutkano u sjećanjima. Haler je toj obiteljskoj tragičnoj priči dala glas, ali to dojmljiviji, to zvučniji što ga nije obojila očekivano teškim bojama i gorčinom, nego je takvu priču pretvorila u antiratni iskaz, bez u nas očekivanoga i uobičajeno uvriježenoga lijevoga i(li) desnoga. Roman je u biti romansirani život autoričine bake, imenjakinje Katarine, Kate, od njezine tinejdžerske dobi do smrti, od rodnoga Zrina preko služenja u Zagrebu kod ustaškoga ministra i natrag u Kostajnicu, na Banovinu u izbjeglištvo, pa da i sami ne znaju zašto prema Dravogradu i Bleiburgu, pa natrag na Križnom putu sve do dodijeljenoga im slavonskoga sela iz kojega su protjerani folksdojčeri.

Nesretne pojedinačne sudbine koje uvijek određuje politika, pobjednici, vlast nastavljaju se jedna na drugu. Dok nam je istina, ljudska i povijesna – nadohvat. Osobna priča s mnogim rukavcima, sudbinama, potragama za izgubljenim ljudima, sučeljena je s Velikom Poviješću. Ne samo u tome graničnom zemljopisnom prostoru u kojem radnja započinje 26. lipnja 1997. i vraća se na kronološki početak, kad je glavnoj naratorici Kati trinaest godina. Kao da se, ma koliko mi službeno šutjeli o tomu, sve ponavlja kao u nizanki: Drugi svjetski rat, Domovinski rat, pa i aktualne migracije, bijeg od rata i smrti s Istoka na Zapad. Zlo i grijeh, patnja i strah, nepravde i bijeg, skrivanja i faustovske pogodbe u suradnji s vlašću. Primjer su momci: Katarinin odabranik Petar, koji je na pogrešnoj strani, bjegunac, i Andrija koji postaje pravovjerni partijac.

Autorica prepušta čitatelju da njezin tekst iščitava iz vlastite perspektive, priča priču čak i kada prenosi citate bešćutnim administrativnim jezikom ispisane dokumente iz 1997. (zahtjev za povrat oduzete imovine za vrijeme jugoslavenske komunističke vladavine), iz 1946. (*u ime naroda* konfiskacija narodnim neprijateljima stanovnicima mjesta Zrin cjelokupne imovine pokretne i nepokretne), 1944. (odobrenje OZN-e da se *Zrin* spali) i 2016.

(u ime naroda o povratu imovine). Deset je to godina nakon Katarinine smrti, kad je izgubivši svaku nadu pred ravnodušnošću državâ koje se smjenjuju da će nepravdu ispraviti u pravdu, već je davno u (njoj svetoj) zrinskoj zemlji, u kojoj joj počiva i ubijeni otac, zalijevajući je suzama iskopala jamu i zakopala godinama uzaludno nakupljane papire sa zahtjevom da joj vrate i otetu zemlju i iščupane korijene. Dodir s tlom, zapravo sa zemljom u koju se često spuštaju ljesovi, u rukama naraštaja zrinskih žena i kad više nisu u Zrinu kroz cijeli se roman provlači kao vrhunski lajtmotiv.

Jednostavno i okretno pričajući priču o *proizvodnji tragedija*, Katarinina unuka Katarina ne ispravlja povijest posvećujući roman majci, koja je živjela u vremenskom *između*, nego podsjeća kako *književnost pripada ljudima i na njoj je da glasno pogovori o utišanom*. U završnici romana retorički pita: *Ima li dostojnijeg spomenika, od pedeset godina stare šume?*

No, ne bi roman *Nadohvat* zaslužio Gjalskoga samo zbog te svoje duboke, razvedene priče, sage o 20. i 21. stoljeću u Hrvatskoj, koju neki, i ne pročitavši roman i ne očitavši njegove poruke, uvrštavaju u desničarske. *Nadohvat* je rijetko dobro, upravo virtuozno napisan roman, kako izdavač ističe, *bez politizacije, patetike i tekstualnih viškova*. Koncentrirano dobro i sigurno vođen, ekonomičan, prohodan, poetski, čitak. Dirljiv i autentičan. Čak i u detaljima, primjerice kada mlada Katarina svoju muku pretvara u samoozljeđivanje, danas jednu od medijski vrlo eksponiranih tema: *... iščupala sam iglu iz svog veza. Odmotala crni konac, zadigla podsuknju, ispružila bedro i zabola iglu. Noga je cesta, a ubod je jedno tijelo pruženo preko nje, kažem si, i zabadam opet. Koliko ih je? Treće, četvrto, peto, deseto, dvanaesto, dvadeseto...* Klasičan, ali inovativan. Nikako samo povijesni, kako ga najčešće opisuju. Jednostavno zanatsko majstorstvo. Iza takva spoja sadržaja i kultiviranoga stila gotovo je nestvaran mladi talent, ženski glas, koji se izdvaja i ne samo u tekućoj književnoj produkciji.

U ime Prosudbenog povjerenstva
Božica Brkan